

Sociale onzekerheid

De sociale zekerheid staat thans in Nederland in het brandpunt van de belangstelling. Zowel het stelsel zelf als de kosten en effecten ervan vormen het onderwerp van veel verbale en materiële activiteit. Daarbij vloeit de aandacht om tot stelselherziening te komen grotendeels voort uit de wens tot lastenvermindering.

Onlangs is door de staatssecretarissen van Sociale Zaken en Werkgelegenheid een adviesaanvraag aan de Sociaal-Economische Raad en de Emancipatieraad gezonden onder de titel *Herziening van het stelsel van sociale zekerheid*. De daarin gedane ingrijpende voorstellen hebben betrekking op de werkloosheids- en arbeidsongeschiktheidsverzekeringen en, voor zover daaraan gekoppeld, de bijstand. De andere onderdelen blijven in de nu voorspelde herziening buiten beschouwing.

Op zich zelf verdient deze keuze de aandacht. Van de ziektekosten, met inbegrip van de AWBZ, kan worden gezegd dat die op andere wijze aan de orde zijn en worden gesteld. De ziekteverzekering was al eerder in behandeling genomen; de maatregelen uit de periode Dales-Den Uyl zijn echter in de ijskast gestopt. Voor de AOW en AWW geldt wellicht dat ze te heilig zijn om te worden aangepakt; ten gevolge van de voor grote groepen werknemers bestaande koppeling van deze volksverzekeringen aan het aanvullende pensioensysteem zouden bovendien kostenverlagende herzieningen op dit vlak weinig baat brengen zonder aanvullende bepalingen. Dat de kinderbijslag buiten de recente voorstellen is gebleven, hoewel er een uit 1980 stammende adviesaanvraag hieromtrent aan de SER bestaat, mag vreemd worden genoemd; de kinderbijslag leent zich voor een grondige nieuwe doordenking van regeringswege.

Hoe dit ook zij, de voorgestelde stelselherziening is dus slechts een partiële. Ik maak er een aantal opmerkingen over die niet zozeer betrekking hebben op de — ook in *ESB* al enkele keren aan de orde gestelde — inhoud als wel op enige karakteristieken en fundamente. Ten eerste: er zit in de gang van zaken ten aanzien van de onder het mes komende werknemersverzekeringen een wrange paradox. Verzekeren gebeurt met het oog op on-

gunstige perioden en gebeurtenissen; nu die wat betreft werkloosheid en — mede daarvan afgeleid — arbeidsongeschiktheid aan de orde zijn, worden de uitkeringen als onbetaalbaar beschouwd. Het is als een verzekering tegen waterschade die, zonder dat dit tevoren was overeengekomen, een lagere uitkering geeft in geval van een grotere overstroming.

Ten tweede: er wordt in de adviesaanvraag duidelijk nadruk gelegd op de verzekeringsgedachte en dus op het equivalentiebeginsel in de werknemersverzekeringen. Des te merkwaardiger is het dat niettemin een snelweg wordt aangelegd naar de bijstand of althans naar een daarvan nauwelijks te onderscheiden uitkering ter hoogte van het bestaansminimum. Op deze inconsistentie is in dit tijdschrift al eerder gewezen. Ze behelst in feite ook een stap in de richting van fiscalisering van de premieheffing.

Aansluitend valt op dat een mijns inziens centraal doel van sociale verzekering onderbelicht blijft: het vermijden van een te forse en/of te snelle inkomensbreuk bij het wegvallen van inkomsten uit arbeid. Het resultaat van het pakket voorstellen zal zijn dat de inkomensachteruitgang in geval van werkloosheid en arbeidsongeschiktheid al gauw zeer omvangrijk wordt. In samenhang met het voorgaande punt is hier sprake van een opvallende stelselbreuk.

Vervolgens: er wordt in de adviesaanvraag herhaaldelijk gewezen op de mogelijkheid en wenselijkheid van aanvullende particuliere voorzieningen, bij voorbeeld als uitkomst van cao-overleg. Hiermee komt een puur ideologisch motief om de hoek kijken dat ook bij de beoogde ombuigingen in de ziektekostenverzekering een rol speelt: omzetting van collectieve (sociale) verzekeringen in particuliere. Voor zover aanvullende bovenwettelijke voorzieningen worden getroffen is niet meer sprake van lastenverlichting, doch alleen van een lastenverandering en eventueel -verschuiving. Er is overigens niet aangeduid hoe met name werkloosheid, al of niet op basis van onderhandelingen tussen werkgevers en werknemers, particulier te verzekeren valt. Mij lijkt dit onmogelijk. Voor zover aanvullende regelingen worden getroffen kan bovendien een grote differentiatie tussen be-

drijfstukken en ondernemingen ontstaan.

Ten vijfde verdient de aard van de uit de stelselherziening voortvloeiende lastenvermindering de aandacht. De geschatte kostenbeperking komt tot stand door diverse verlagingen van de uitkeringen en niet door volume-effecten. Dat lijkt me onvermijdelijk en ook terecht. Een stelselherziening kan en mag niet ten doel hebben het aantal uitkeringstrekkers te beperken zonder alternatieven te bieden. Afgezien van het eenvoudig afschaffen van zekerheden is vanuit de sociale zekerheid nauwelijks volumebeleid te voeren. Het enige volumebeleid van betekenis is werkgelegenheidsbeleid (met inbegrip van herverdeling van arbeid).

Ten slotte het wellicht meest essentiële punt, dat in feite ook slaat op andere voorstellen die gericht zijn op bezuinigingen in de sociale zekerheid. De voorgestelde maatregelen komen, afgezien van stroomlijning en egalisatie van uitkeringen, neer op premie- en uitkeringsverlaging. Dit betekent, uitgaande van de verzekeringsgedachte, dat de regering meent dat wij Nederlanders de premies die nodig zouden zijn om de huidige uitkeringen te handhaven niet meer (zouden moeten) willen betalen. En voor zover meer wordt uitgegaan van bestaansgarantie en solidariteit berust het kappen kennelijk op de mening dat wij Nederlanders het bestaansniveau van degenen die buiten de arbeidsmarkt vallen, relatief en vooralsnog ook absoluut willen verlagen. Ik ben daar, in beide varianten, niet zo zeker van. En dat te minder omdat helaas zeer velen in eigen kring met werkloosheid en arbeidsongeschiktheid in aanraking komen.

